

РОЗДІЛ 6

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

УДК 349.6:630

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/45>

ФОРМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЛІСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

THE FORMS OF RESPONSIBILITY FOR VIOLATION OF THE FOREST LEGISLATION

**Бобкова А.Г., д. ю. н., професор, Заслужений юрист України,
Академік Національної академії правових наук України,
головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії публічної безпеки громад
Донецький державний університет внутрішніх справ**

**Ковейно Ю.В., аспірантка кафедри публічно-правових дисциплін
Маріупольський державний університет**

У статті висвітлено актуальні питання форми відповідальності за порушення лісового законодавства. Наголошується на складності правового інституту юридичної відповідальності за порушення лісового законодавства, що є важливим засобом забезпечення законності у лісових відносинах.

Розглянуто співвідношення поняття форми та санкції відповідальності, що відображає співвідношення вказаних діалектичних категорій як змісту (санкція) та форми. Визначено поняття форми відповідальності за порушення лісового законодавства, що полягає у зовнішньому виразі потерпання негативних додаткових наслідків особистого, майнового чи організаційного характеру фізичною або юридичною особою за вчинення правопорушень в сфері використання лісів, лісових ресурсів та земель лісгосподарського призначення.

Запропоновано поділ форм відповідальності за порушення лісового законодавства на загальні та спеціальні. До загальних форм відповідальності запропоновано віднести: стягнення штрафу (штрафних санкцій); припинення, зміну чи обмеження відповідних відносин. До спеціальних форм відповідальності запропоновано віднести: відшкодування збитків; позбавлення волі, обмеження волі; застосування оперативного-господарських санкцій; конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення.

В статті використано матеріали практики щодо основної частини названих як загальних так і спеціальних форм відповідальності за порушення лісового законодавства, які демонструють актуальність теми дослідження.

Обґрунтовано значущість розуміння форм відповідальності для найбільш повного відновлення порушених прав та законних інтересів власників та користувачів лісів, лісових ресурсів та земель лісгосподарського призначення, що є основною функцією відповідальності у лісових відносинах.

Ключові слова: відповідальність, порушення, лісове законодавство, форма відповідальності, загальні та спеціальні форми відповідальності.

The thesis reflects topical issues on the form of responsibility for violation of the forest legislation. There is the complexity of legal liability of the legal institution for violation of the forest legislation noted, that is an important mean of ensuring the rule of law in the forest relations.

The relationship between the concept of a form and sanction of responsibility is considered by reflecting the relationship of these dialectical categories as a content (sanction) and form. In the external expression, the concept on the form of responsibility for violation of the forest legislation is defined by testing negative additional consequences of a personal property or organizational nature by an individual or legal entity for committing offenses in the use of forests, forest resources, and forestry lands.

It is proposed to divide the forms of responsibility for violation of the forest legislation into general and special. The following general forms of liability were proposed to include the collection of a fine (punitive sanctions) and termination, modification or limitation of the relevant relationship. The offered special forms of liability refer to the compensation for damage, deprivation of liberty, restriction of liberty, application of operational and economic sanctions, confiscation of an item or direct object that has become an instrument of committing an administrative offense.

The thesis uses practice materials on the main part of the named both general and special forms of liability for violation of the forest legislation, demonstrating the relevance of the research topic.

The importance of understanding the forms of responsibility for the most complete restoration of the violated rights and legitimate interests of the owners and users of forests, forest resources and forestry lands, that is the main function of the responsibility in the forest relations, is significantly substantiated.

Key words: responsibility, violation, forest legislation, form of responsibility, general and special forms of responsibility.

Актуальність дослідження. Юридична відповідальність є одним з основних елементів правового забезпечення охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів. Наразі існує плюралізм думок щодо визначення поняття, сутності, змісту та форм юридичної відповідальності, на що вказує наявність наукових дискусій з цього приводу, які стосуються і відповідальності за порушення екологічного законодавства, у тому числі лісового.

Загальновідомим у теорії права є твердження щодо застосування заходів юридичної відповідальності за порушення правових норм. Порушення норм екологічного законодавства, заподіяння шкоди довкіллю, у тому числі лісам, також передбачає застосування заходів юридичної

відповідальності, що пов'язано з конкретними позбавленнями та супроводжується для винного негативними наслідками, в тому числі утиском його особистих, майнових та інших прав. Такі заходи мають різні форми, розуміння яких особливо важливо для відповідальності за порушення лісового законодавства.

На практиці помилковість у виборі форми відповідальності в зазначених відносинах може призвести до неможливості чи лише часткового відновлення порушеного права чи законного інтересу.

На законодавчому рівні форми відповідальності визначено нормами багатьох нормативно-правових актів і тільки певна частина з них передбачена Лісовим кодексом

сом України (далі – ЛКУ). Такий стан законодавства негативно впливає на забезпечення завдань лісового законодавства.

Серед науковців, які досліджували питання визначення, сутності та змісту юридичної відповідальності, у тому числі співвідношення її форм, можна вказати наступних: А. П. Гетьман [1], О. А. Заярний [2], Л. І. Каленіченко [3], В. В. Костицький [4, с. 320–331], О. Е. Лейст [5], З. Ф. Татькова [6] та інші. Разом з тим залишаються дискусійними питання щодо форм відповідальності за порушення лісового законодавства. Наведене вказує на актуальність заявленої теми дослідження.

Метою статті є уточнення положень щодо форм відповідальності за порушення лісового законодавства.

Для досягнення мети використано загальні та спеціальні методи пізнання дійсності, серед яких діалектичний, аналіз та синтез, спостереження, індукції та дедукції, узагальнення, юридичної інтерпретації та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для досягнення мети, перш за все, доцільно з'ясувати визначення поняття форми відповідальності, оскільки це питання є дискусійним. Досліджуючи поняття форми відповідальності, можна звернутися до визначення поняття «форма» взагалі. Так, поняття «форма» у Великому тлумачному словнику сучасної української мови подається як обриси, контури, зовнішні межі предмета, що визначають його зовнішній вигляд. З філософської точки зору вказана категорія розглядається як спосіб існування змісту, його внутрішня структура, організація і зовнішній вираз [7]. Подібні трактування вказаного поняття також закріплено у Академічному тлумачному словнику, публічному електронному словнику української мови [8; 9] і можуть бути взяті за основу у цьому дослідженні.

Для з'ясування поняття форми відповідальності доцільно звернутися і до поняття самої юридичної відповідальності, яке має різні підходи щодо визначення. Найбільш прийнятним у класичному розумінні поняття відповідальності є підхід, за яким це закріплений в законодавстві і забезпечений державою юридичний обов'язок правопорушника зазнати примусового позбавлення певних цінностей, що належали йому. Отже, юридична відповідальність є обов'язком особи потерпати певні позбавлення державно-владного характеру, передбачені законом за вчинення правопорушення [10, с. 167]. У цьому випадку акцентується увага на суб'єктивному розумінні відповідальності, тобто з боку правопорушника, при цьому сутність відповідальності полягає у потерпанні винною особою позбавлень, передбачених законодавством. Відтак, зовнішній вираз такого потерпання можна вважати формою відповідальності.

У науковій літературі, зокрема цивільно-правовій та господарсько-правовій мові йде про форми юридичної відповідальності, які визначаються як додаткові обтяження (особисті, майнові або організаційні), що покладаються на правопорушника [11, с. 370]. Так, форма цивільно-правової відповідальності являє собою засіб вираження додаткових майнових обтяжень, що покладаються на правопорушника. Цивільне законодавство встановлює різні форми відповідальності. До них, зокрема, належать: відшкодування збитків (ст. 22 ЦКУ); компенсація моральної шкоди (ст. 23 ЦКУ); сплата неустойки (ст. 624 ЦКУ); втрата завдатку (ст. 571 ЦКУ) та інші.

Аналогічний підхід представлено і в науковій літературі і щодо форм господарсько-правової відповідальності, хоча немає єдиного підходу до визначення кількості та видів форм такої відповідальності та їх співвідношення з санкціями. Так, з аналізу ст. 217 Господарського Кодексу України (далі – ГКУ) слідує, що формами господарсько-правової відповідальності можна вважати відшкодування збитків; сплату штрафних санкцій; застосування оперативного-господарських санкцій та застосування адміністра-

тивно-господарських санкцій, які визначаються цією статтею як господарські санкції.

Близькою за змістом є і позиція В. К. Гришука, який вважає, що форма негативної (ретроспективної) кримінально-правової відповідальності людини розуміється як передбачений чинним Кримінальним кодексом України (далі – ККУ) спосіб застосування норми (норм) кримінального законодавства до особи, яка вчинила злочин [12].

Наведені підходи не суперечать розумінню форми відповідальності як зовнішнього виразу потерпання негативних наслідків правопорушником відповідно до закону.

При дослідженні форм відповідальності доцільно розглянути співвідношення понять форми та санкції відповідальності. Завдяки полісемантичності української мови термін «санкція» використовується у різних значеннях, що, насамперед, залежить від сфери використання. У загальній теорії права санкція розуміється як структурний елемент норми права, яка вказує на вид і міру можливої юридичної відповідальності за її порушення. Деякі вчені розглядають санкцію як примус та несприятливі наслідки для порушника правової норми. При цьому санкції притаманні наступні ознаки: це елемент норми права; виступає способом захисту правила поведінки, викладеного в диспозиції правової норми, від можливих його порушень, з метою попередити їх вчинення; це вказівка на несприятливі наслідки, що настають у разі порушення норми права; застосовується уповноваженими на притягнення до юридичної відповідальності суб'єктами.

Виходячи з аналізу поняття санкції, як міри відповідальності та поняття форми відповідальності, як зовнішнього виразу потерпання, можна дійти висновку щодо співвідношення вказаних діалектичних категорій як змісту (санкція) та форми. Зазначені положення покладено в основу цього дослідження форм відповідальності за порушення лісового законодавства. Така відповідальність є достатньо складним правовим інститутом, що ґрунтується на загальних засадах відповідальності, у тому числі за порушення екологічного законодавства, а також є важливим засобом забезпечення законності у сфері використання лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення.

Відповідно до ЛКУ відповідальність за порушення лісового законодавства може бути: дисциплінарна, адміністративно-правова, цивільно-правова або кримінально-правова відповідно до закону (ст. 105). Кожному виду відповідальності притаманні специфічні міри покарання, а також особливий порядок їх застосування. Такі види відповідальності мають відповідні підстави (вид правопорушення), особливий порядок реалізації та специфічні заходи примусу. Не зважаючи на закріплення у чинному законодавстві чотирьох видів відповідальності, науковці вказують на існування ще одного виду відповідальності, а саме еколого-правової, щодо наявності якої продовжуються дискусії.

З урахуванням аналізу різних точок зору щодо зазначених видів відповідальності та їх форм, для подальшого дослідження заявленої теми, за основу доцільно взяти таке розуміння, що форма відповідальності за порушення лісового законодавства це зовнішній вираз потерпання негативних додаткових наслідків особистого, майнового чи організаційного характеру фізичною або юридичною особою за вчинення правопорушень в сфері використання лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення.

Форми відповідальності за порушення лісового законодавства доцільно поділити на загальні та спеціальні. До загальних форм відповідальності за порушення такого законодавства можна віднести ті, які притаманні кільком видам відповідальності за вказані порушення, хоча і передбачені нормами різних галузей права і відрізняються іншими рисами. До спеціальних форм відпові-

дальності відносяться ті, які передбачені щодо окремого виду відповідальності.

З урахуванням наведеного поділу до загальних форм відповідальності можна віднести: стягнення штрафу (штрафних санкцій); припинення, зміна чи обмеження відповідних відносин. До спеціальних форм відповідальності за порушення лісового законодавства можна віднести: відшкодування збитків (цивільно-правова відповідальність, господарсько-правова відповідальність); позбавлення волі, обмеження волі (кримінально-правова відповідальність); застосування оперативного-господарських санкцій (господарсько-правова відповідальність); конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення (адміністративно-правова відповідальність).

Найбільш поширеною загальною формою відповідальності за порушення лісового законодавства є стягнення штрафу (штрафних санкцій). Перш за все, штрафи як форма відповідальності передбачені нормами ККУ та Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Так, штраф у розмірі від 1000 до 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян передбачено за незаконне вирубування та пошкодження дерев і чагарників (ст. 246 ККУ). На застосування такої форми відповідальності вказує і практика. Так, відповідно до вироку Славутського міськрайонного суду Хмельницької області у кримінальній справі № 682/2090/19 щодо прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 ККУ) до винної особи застосовано штраф в розмірі 1000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, що становить 17 000 грн [13].

Застосування штрафу від 30 до 900 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за таке саме порушення передбачено ст. 65 КУпАП. Крім того така форма відповідальності передбачена за порушення лісового законодавства ще вісімнадцятьма статтями КУпАП (ст. 54, ст. 63–77, ст. 188⁵). Так, за результатами здійснення нагляду (контролю) в сфері охорони навколишнього середовища, зокрема щодо використання лісів, Державною екологічною інспекцією за 9 місяців 2020 року, всього по Україні накладено штрафів на суму 817,48 тис. грн, з яких було стягнуто 742,252 тис. грн [14].

Стягнення штрафів, як форма відповідальності, також передбачено ЦКУ за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань, порядок застосування яких передбачено статтями 549–552. Зокрема, штраф може бути передбачено як вид забезпечення виконання зобов'язань за договорами, у тому числі щодо використання лісів, лісових ресурсів та земель лісгосподарського призначення, у разі здійснення такого порушення фізичною особою.

Штрафні санкції за порушення лісового законодавства можуть бути застосовані на підставі ст. 230–234 ГКУ за невиконання або неналежне виконання господарського зобов'язання, у разі якщо суб'єктами такого зобов'язання є суб'єкти господарювання. Наприклад, штрафні санкції (штраф, пеня, неустойка) можуть бути використані для забезпечення виконання договору довгострокового тимчасового користування лісами для використання їх у рекреаційних цілях укладеного між підприємством лісового господарства та товариством з обмеженою відповідальністю чи іншим суб'єктом господарювання.

Отже, можна зробити висновок, що така форма відповідальності, як застосування штрафу (штрафних санкцій) притаманна тим видам відповідальності, що найчастіше використовуються при порушенні лісового законодавства.

Наступну загальну форму відповідальності за порушення лісового законодавства, а саме припинення, зміна чи обмеження відповідних відносин можна поділити на види, що обумовлено видами відповідальності. Такими видами цієї форми відповідальності є: позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю

(кримінально-правова чи адміністративно-правова відповідальність); припинення чи зупинення діяльності (господарсько-правова відповідальність); розірвання договору (цивільно-правова чи господарсько-правова відповідальність); припинення використання лісів, лісових ресурсів (еколого-правова відповідальність).

Позбавлення права обіймати певні посади, або займатися певною діяльністю передбачено ККУ (ст. 55) та застосовується за вчинене правопорушення в сфері використання лісів як додаткове покарання строком від одного до трьох років. Вказана форма відповідальності за порушення лісового законодавства також передбачена КУпАП (ст. 30), яка застосовується судом строком від шести місяців до одного року. Застосування вказаної форми можливе без вказівки на те у санкції відповідної статті Особливої частини ККУ або КУпАП, у разі визнання судом неможливості збереження за правопорушником права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Така форма відповідальності застосована відповідно до вироку Славутського міськрайонного суду Хмельницької області по кримінальній справі № 682/2090/19 щодо особи, винної у вчиненні кримінального правопорушення за частиною першою ст. 368 ККУ, що полягає у позбавленні права обіймати посади пов'язані із організаційно – розпорядчими функціями на державних підприємствах строком один рік [13].

Припинення або зупинення діяльності як форма відповідальності передбачено ст. 238–239 ГКУ, яка може бути застосована у тому числі за порушення лісового законодавства. У такому разі застосування такої форми можливе на підставі частини другої ст. 10 та частини третьої ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» (далі – Закон), відповідно до яких діяльність фізичних та юридичних осіб, що завдає шкоди навколишньому природному середовищу, може бути припинена за рішенням суду. Крім того, припинення діяльності лісокористувачів, яким було надано право використання лісових ресурсів передбачено ЛКУ (п. 3 частини першої ст. 78). Так, за результатами державного нагляду (контролю) Державної екологічної інспекції України було застосовано тимчасову заборону (зупинення) діяльності підприємств лісового господарства один раз у Рівненській області у 2019 році та Харківській області у 2020 році [14; 15].

Наступна загальна форма відповідальності за порушення лісового законодавства така як розірвання договору може бути застосована відповідно до ст. 651 ЦКУ та ст. 188 ГКУ, за якими договір може бути розірвано у разі істотного порушення умов договору, предметом якого є використання лісів, лісових ресурсів та земель лісгосподарського призначення, що вирішується судом на вимогу однієї зі сторін. Так, відповідно до рішення Господарського суду Черкаської області договір довгострокового тимчасового користування лісами підлягає розірванню з приватним підприємством Лідер-2009 за неналежне виконання зобов'язань [16].

Припинення використання лісів та лісових ресурсів як форма відповідальності передбачено лісовим законодавством. Так, припинення права постійного лісокористування передбачено у разі: використання лісових ресурсів способами, які завдають шкоду навколишньому природному середовищу, не забезпечують збереження оздоровчих, захисних та інших корисних властивостей лісів, негативно впливають на їх стан і відтворення; використання лісової ділянки не за цільовим призначенням (ст. 22 ЛКУ). Крім того, припинення права використання лісових ресурсів передбачено у разі порушення правил і норм, умов спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів; використання лісових ресурсів способами, які негативно впливають на стан і відтворення лісів, призводять до погіршення навколишнього

природного середовища; порушення встановлених строків справляння збору за використання лісових ресурсів; використання лісової ділянки не за цільовим призначенням; невідшкодування в установленому порядку збитків, заподіяних лісовому господарству внаслідок порушень лісового законодавства, та невиконання вимог щодо усунення виявлених недоліків (ст. 78 ЛКУ).

Наведені загальні форми відповідальності за порушення лісового законодавства є найбільш розповсюджені на практиці при виявленні таких порушень.

Крім загальних форм можливе застосування і спеціальних форм відповідальності притаманних окремим видам відповідальності. Перш за все, спеціальною формою відповідальності за порушення лісового законодавства є відшкодування збитків. Загальні положення щодо відшкодування збитків визначаються нормами ЦКУ (ст. 1166), у разі коли порушником лісового законодавства є фізична особа. Також ця форма може бути застосована відповідно до глави 25 ГКУ, коли порушником лісового законодавства є суб'єкт господарювання. Крім того вказана форма передбачена екологічним законодавством, серед яких Закон (ст. 69), ЛКУ (ст. 107). Так, відповідно до ст. 69 Закону шкода, заподіяна внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, підлягає компенсації в повному обсязі; відповідно до ст. 107 ЛКУ особи, винні у заподіянні шкоди лісовому господарству зобов'язані її відшкодувати у порядку визначеному законом. Така форма застосована відповідно до рішення Перемишлянського районного суду у Львівській області по цивільній справі № 449/1295/19 до винної особи у вигляді стягнення заподіяної шкоди завданою незаконною порубкою лісу на користь Бібрської об'єднаної територіальної громади у розмірі 5002,48 грн [17].

Особливістю застосування цієї форми є розрахунок збитків на основі такс, тобто умовних одиниць обчислення шкоди. Такса являє собою заздалегідь визначений розмір стягнення. Вказане регулюється Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу» від 23 липня 2008 р. № 665 [18]. Так, за рішенням Господарського суду Закарпатської області з державного підприємства Воловецьке лісове господарство за порушення лісового законодавства стягнуто збитки у розмірі 98 694,70 грн, розраховані за вказаними таксами [19].

Наступною зі спеціальних форм відповідальності за порушення лісового законодавства є позбавлення волі, що передбачена ст. 246 ККУ за незаконну порубку або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу. Так, відповідно до вироку Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області позбавлення волі у вигляді трьох років застосовано до посадової особи (майстра лісу) за самовільну вирубку 175 дерев [20].

Ще однією спеціальною формою відповідальності є обмеження волі, що також передбачено ст. 246 ККУ за незаконну порубку або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу. Так, відповідно до вироку Шацького районного суду Волинської області до правопорушника застосовано обмеження волі у вигляді двох років за самовільну незаконну порубку лісу [21].

Застосування оперативно-господарських санкцій, як спеціальна форма відповідальності за порушення лісового законодавства, передбачена нормами ГКУ (ст. 235–237) у випадку, коли однією зі сторін відносин є суб'єкт господарювання. Застосування вказаної форми можливе у випадку порушення строків лісовідновлення та інших вимог щодо ведення лісового господарства, встановлених

законодавством у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів у разі, коли такі порушення передбачені договором. Ця форма застосовується, насамперед, у позасудовому порядку, однак у разі незгоди із застосуванням оперативно-господарських санкцій, заінтересована сторона може звернутися до суду із заявою про скасування такої санкції та відшкодування збитків, завданих її застосуванням (частина друга ст. 237). Наприклад, ця форма може бути передбачена договором про використання лісових ресурсів, у формі зупинення права на використання цих ресурсів у разі систематичного порушення строків внесення плати за таке використання.

До спеціальних форм відповідальності відноситься також конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, що передбачено ст. 29 КУпАП. Вказана форма може застосовуватися у разі здійснення діяльності пов'язаної з використанням лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення та полягає у примусовій безоплатній передачі цього предмета у власність держави за рішенням суду.

Наведені спеціальні форми відповідальності за порушення лісового законодавства можуть бути застосовані як поряд із загальними так і окремо чи у поєднанні одна з одною. Розуміння форм відповідальності, їх зміст та відмінності необхідні для більш повного виконання відповідальністю її основної функції в лісових відносинах, а саме: найбільш повне відновлення порушених прав та законних інтересів власників та користувачів лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення.

Висновки. У результаті дослідження запропоновано визначення поняття форми відповідальності за порушення лісового законодавства, під якою розуміється зовнішній вираз потерпання негативних додаткових наслідків особистого, майнового чи організаційного характеру фізичною або юридичною особою за вчинення правопорушень в сфері використання лісів, лісових ресурсів та земель лісогосподарського призначення.

Запропоновано поділ форм відповідальності за порушення лісового законодавства на загальні та спеціальні. До загальних форм відповідальності за порушення лісового законодавства відносяться ті, які притаманні кільком видам відповідальності за вказані порушення, хоча і передбачені нормами різних галузей права і відрізняються іншими рисами. До спеціальних форм відповідальності відносяться ті, які передбачені щодо окремого виду відповідальності.

Конкретизовано загальні та спеціальні форми відповідальності за порушення лісового законодавства. До загальних форм такої відповідальності запропоновано віднести: стягнення штрафу (штрафних санкцій); припинення, зміну чи обмеження відповідних відносин, серед яких виокремлено: позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; припинення чи зупинення діяльності; розірвання договору; припинення використання лісів, лісових ресурсів. До спеціальних форм відповідальності за порушення лісового законодавства запропоновано віднести: відшкодування збитків; позбавлення волі, обмеження волі; застосування оперативно-господарських санкцій; конфіскацію предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення.

Подальші дослідження питання щодо форм відповідальності за порушення лісового законодавства доцільно присвятити змісту, підставам та порядку застосування таких форм відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гетьман А. П. Інститут юридичної відповідальності в екологічному законодавстві України. Сучасні науково-практичні проблеми екологічного, земельного та аграрного права: круглий стіл (Харків, 6 груд. 2013 р.) : зб. тез наук. доп. Харків, 2013. С. 14–18.
2. Зяярний О. А. Відповідальність в організаційно-господарських відносинах : автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Господарське право, господарсько-процесуальне право. Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ : Б. в. 2011. 18 с.
3. Каленіченко Л. І. Юридична відповідальність як явище суб'єктивного права. *Право і безпека*. 2016. № 3 (62). С. 22–27.
4. Про українське право. *Часопис* кафедри теорії та історії держави і права Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка / За ред. проф. І. Безклубого. Київ. 2010. Чис. V. 367 с.
5. Лейст О. Э. Санкции и ответственность по советскому праву. Теоретические проблемы. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1981. 240 с.
6. Татькова З. Ф. Підстави, види та форми господарсько-правової відповідальності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Ін-т екон.-прав. дослідж. НАН України. Донецьк, 2010. 19 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250 000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2005. – VIII, 1728 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0000728%5F13
8. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/forma>
9. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. URL: http://ukrlit.org/slovnuk/slovnuk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh
10. Общая теория права и государства : учебник / Под ред. В. В. Лазарева. 3-е изд., перераб. и доп. Москва. Юристъ, 2001. 520 с.
11. Цивільне право : підручник: у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін.; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеевої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т. 1. 656 с.
12. Гришук В. К. Доктринальне розуміння форм реалізації кримінальної відповідальності людини. Актуальні проблеми кримінальної відповідальності : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 10–11 жовт. 2013 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків. Право, 2013. С. 93–98.
13. Вирок Славутського міськрайонного суду Хмельницької області від 18 липня 2019 року по справі № 682/2090/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83131021>
14. Результати здійснення державного нагляду (контролю) за 9 місяців 2020 року. URL: <https://www.dei.gov.ua/posts/1169>
15. Результати здійснення державного нагляду (контролю) за 9 місяців 2019 року. URL: <https://www.dei.gov.ua/posts/624>
16. Рішення Господарського суду Черкаської області від 09 вересня 2020 року по справі № 925/169/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91622055>
17. Рішення Перемишлянського районного суду Львівської області від 30 березня 2020 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88479654>
18. Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 р. № 665. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/665-2008-%D0%BF#top>
19. Рішення Господарського Суду Закарпатської області від 12.07.2021 року по справі № 907/48/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98234091>
20. Вирок Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області від 30 березня 2018 року по справі № 442/1802/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73074401> <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73074401>
21. Вирок Шацького районного суду Волинської області від 10 листопада 2020 року по справі № 163/2267/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92741068>